

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТАТУС ПРЕТЕРИТО-ПРЕЗЕНТНИХ ДІЄСЛІВ У ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ

Віра Євченко Житомирський державний університет імені Івана Франка

В історичній лінгвістиці панує доволі стійка традиція розглядати гетерогенну групу давньогерманських претерито-презентних дієслів на тлі історико-генетичної спільності й об'єднувати ці дієслова в окрему ізольовану морфологічну групу, яка відзначається специфічним характером лексичного значення.

Основні твердження відносно цієї морфологічної групи дієслів традиційно торкаються їх розвитку як ізольованих форм індоєвропейського перфекта, які були особливим лексико-граматичним класом слів на позначення фізичного чи психічного стану. Значення стану суб'єкта підсилюється у претерито-презентів категоріальним значенням індоєвропейського перфекта [1, с.145]. Рання ізольованість цих дієслів зумовила незакінченість їх парадигматичного ряду, що структурно характеризує претерито-презенти як окрему морфологічну групу давньогерманських дієслів. У наукових працях також зустрічається думка щодо закономірності розвитку абстрактних значень з модальними відтінками для кожного дієслова цієї групи і для всієї групи у цілому. Поза межами традиційних досліджень залишаються два важливих питання: особливості синтагматичного функціонування цих дієслів у реальному текстовому контексті та своєрідність їх семантичної структури, яка може бути виявлена через особливості синтаксичного функціонування. Аналіз синтагматичних характеристик претерито-презентів, визначення змін лексико-граматичних властивостей, встановлення основних валентних особливостей, може певною мірою допомогти з'ясувати та описати головні напрямки розвитку їх семантичної структури. Якщо базуватися на думці проф. Г. Г. Почепцова відносно специфіки сучасних англійських модальних дієслів, загальну проблему діахронної трансформації групи давньогерманських претерито-презентів можна сформулювати як розвиток деяких з цих дієслів від статусу дієслів повної предикації до статусу дієслів неповної предикації і становлення нового діахронно стабільного типу синтагматичного функціонування усередині групи [2, с. 67].

Уже в період найдавніших зафіксованих давньогерманських пам'яток спостерігається семантико-функціональне розмежування претерито-презентів, яке має вияв через різні засоби вираження їх синтагматичних відносин і різний характер їх синтагматичного функціонування. За семантико-функціональною ознакою претерито-презентні дієслова можна розділити на дві групи. До першої можна віднести дієслова, які зберігають конкретне лексичне (предметне) значення статальності чи акціональності дії, функціонують у позиції простого дієслівного присудка і реалізуються як дієслова з облігаторною, рідше факультативною, валентністю, виявляють як інтранзитивний, так і транзитивний характер дієслівного керування. До таких дієслів за домінантним синтагматичним типом можна віднести готські *kunnan*, *aigan*, *witan*, *gamunan*, *gamot*; давньоанглійські *(be)neah*, *(ge)neah*, *dugan*, *(ge)unnan*, *(ge)munan*, *āgan*, *witan*. До другої групи можна віднести дієслова, в семантичній структурі яких стає можливим розвиток модального компонента, котрий має вияв через зміни базових синтагматичних характеристик: ці дієслова можуть функціонувати в позиції першої частини складеного дієслівного присудка. Такі претерито-презенти синтагматично реалізуються як дієслова з облігаторною сполучуваністю з інфінітивом, який може бути представлений експліцитно, рідше імпліцитно, і втрачають частково чи повністю здатність до дієслівного керування. До таких дієслів за домінантним синтагматичним типом можна віднести готські *magan*, *gadars*; давньоанглійські *sculan*, *magan*, *durran*, *mōtan*. Окремо слід розглядати готські *skulan*, *ƿaurban*, *ogan* та давньоанглійські *cunnan*, *ƿurfan*, оскільки ці дієслова можуть реалізуватися у двох

базових синтаксичних варіантах (термін проф. Г. Г. Почепцова [3]): у позиції простого дієслівного присудка та в позиції першої частини складеного дієслівного присудка. Синтагматико-функціональна специфіка таких дієслів полягає у функціональному роздвоєнні, у подвійному характері синтагматичного функціонування, в якому виявляється складність їх семантичної структури. Ці специфічні умови та особливості синтагматичного функціонування можна розглядати як індикатор реалізації семантичних компонентів їх смислової структури. Зміни характеру синтагматичного функціонування цих дієслів показують напрямок еволюції семантичної структури та загальну тенденцію розвитку синтагматичного типу. Семантико-функціональний статус цих дієслів відображає проміжний, перехідний етап розвитку: від дієслова повної номінації до дієслова з модальним лексичним значенням і свідчить про початок формування модального семантичного компонента як складової частини семантичної структури на основі конкретного лексичного значення.

Отже, в синхронному просторі розвитку готської і давньоанглійської мов можна констатувати процес розмежування претерито-презентів як прояв загальної тенденції семантичних трансформацій усередині групи й розвитку у напрямку синтагматико-функціональної спеціалізації.

Література

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Эмиль Бенвенист.– М.: Издательство "Прогресс", 1974. – 447 с. – (Языковеды мира).
2. Почепцов Г. Г. Конструктивный анализ структуры предложения / Г.Г. Почепцов . – К.: Вища школа, 1971. – 191 с.
3. Pochepsov G. G. Syntaktische Wort Varianten /G. G. Pochepsov // Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik. – 1967. Hft.1. – S. 32-43.

Надруковано:

Перші Почепцовські читання: Матеріали Міжнародної наукової конференції, 25-27 вересня 2013 року. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2013. – 172 с. С. 39-41.